

Búskaparlig reguler- ing av fiskaríi

Várharrasa grind og geitahavurin

Orðaskifti

Eghavi onkuntið hoyrt eldri fólk tikið til »Várharrasa grind«. Og eg skilji tæ væl. Tað er ein menniskjalig loyving av tæ vælsignaða mati, sum næstan svam upp í pottin sjálvur. Vit hava eisini gandin sum hekk uppi við rektrænum, døglinginum og súluni. Oiva finnst tað nógvir sovordnir spakligir loysangir til guðar og náttúru hjá øllum fólksløgum.

Primitivt, sigur kanska onkur. Men øll sýnast at skilja tað tá talan er um oljuna. Flestøll líta við droyandi yvirbrá inn á framtíðina, tá oljan fer at kasta pengar av sær. Tað fer at floyma við huanangi og rúka av myrri.

Men tað er nú einaferð so at vit eiga í fiskinum undir Føroyum eina inntøkukeldu sum er rættuliga ófatulig. Hon er at líkna við eyðnu Tórðar guðar, sum átti tveir so frágera geitahavir ella geitabukkar. Tá svongd kom á hann á ferðum, fletti og kókaði hann teir báðar til matna. Men morgunin eftir, tá farast skuldi, sveigjaði hann Mjølni yvir rovinum, teir reistust aftur og vórðu spenit fyrri vognin. Soleiðis kunnu vit veida og eta av tilfeinginum, og tað leggst bara afturat.

Tað bílar ikki pettið um vit loyva okkum at undrast og virða náttúruna ella biðja til guðarnar. Ti her liggur kanska kjarnin til forståls av at vit kunnu fáa meira nyttu burtúr, um vit ikki óyðsla, men fara við tilfeinginum og livinum sum var tað eittans.

Tað er hetta sum er so serligt við at eiga eitt slag av náttúruleingi sum fisk ella olju. Ein tjóð sum eigur rættin til slíkar inntøkukeldur skyldar øllum góðum sum til er, at fara væl um. Og fáa sum mest burtúr.

Tilfeingisrenta

Soleiðis eitur á kliniska málinum hjá økonómum, tað sum fyrr bleiv loyprisáð sum Várharrasa grind. Tilfeingisrentan er tað sum Tórður guðar átt, og sum mykismenn ikki máttu spotta. Og hon er tað sum vit mugu fáa til haldar.

Sum er fer tilfeingisrentan í ovurløgur. Tað sum reidari hava fortjent av fiskarinum undir.

Føroyum í 70-árunum og 80-árunum, tað fór til at økja um flotan og effektivisera skipini. Ti fingi vit ein flota sum var 40% ov stóur. Og tað fáa vit aftur um nokur ár, um vit ikki finna

eina aðra loysn. Fer fiskarið at loysa seg í árunum sum koma, antin tí at meira verður til, sum tað sær út nú, ella tí prisirnir verða uppgangandi, ellati meira verður til tey skip sum eftir eru í flotanum tá ein partur er farin av knóranum, – so fer dansurin í gongd aftur. Fiskarið gevur yvirskot eina tíð, fleiri vilja sleppa uppi og fara at keypa skip, reidari sum eru, keypa skip afturat, og so enda vit aftur har. Har tað sum vit fáa fyrri fiskin í øðrum londum ikki stendur mót við tað sum tað kostar okkum at veida hann. Har fiskiorkan er for ógvuslig til at nakar fær nakað sum helst burtúr. Akkurát sum hesa ferð.

Onki er sikkurt fyrr enn tað er roynt. Um tað bert til stóða hesari ringrásini við ovurløgum og so fallittum, tað veit eg ikki. Men tað ber til at royna onkra reguleringsskipan sum móguliga riggar.

Livfrøði og búskapur

Soleiðis eitur eisini biologi og økonómi á okkara deiliga líðiliga máli. Eg nevni tað tí at endamálini við at regulera fiskivinnuna eru bæði av livfrøðilgum slag og búskaparlígum slag. Tað er fyrri at verja stovnar av fiski móti ovurfiskskapi og ránsveidi at vit seta tekniskar avmarkingar á fiskarið. Men tað hevur sínar figgarlíg avleiðingar fyrri flotan, at settar verða tekniskar forðingar fyrri. Hinvegin er tað fyrri at upparbeida rentabilitet í vinnuni at handilskvotur verða brúktar, sum eitt nú í Íslandi. Tað hevur sínar livfrøðilg avleiðingar, sigst, tí at meira verður tveitt aftur í havið og flýtur við hvítu megin upp í staðin fyrri at verða skorið, pakkað, selt og etið. So livfrøðin og búskapurin hanga saman.

Men alíkvæl mugu vit skilja imillum. Summar reguleringar – tær teknisku – eru ætlaðar til livfrøðilga verju av tilfeinginum í havinum. Aðrar – handilskvotur og avgjaldsskipanir – tær eru ætlaðar til at fáa figgarlíg avlop av fiskarinum.

Tað fyrsta vit mugu fáa um endan á í kjakinum um kvotur, tað er at tað finnst hesi bæði sløgini av fiskari-regulering. Og at bæði kunnu brúkast saman. Tað ber til at hava tekniskar reguleringar og samstundis royna at fáa fornuft í figgarlígastandin hjá flotanum.

Óngin perfekt skipan

Mært tykir at forspákararnir fyrri handilskvotunum eru

farnir í so langt í argumentasjónini fyrri skipanini. Vit vita at hon hevur sínar vansar, og vit vita at hon er sprottin úr einari liberaliseringsbylgju, sum skjótt man fara at hasa av. Sannleikin er at man veit at helst fer fiskur at verða tveittur aftur í havið tá fiskarið er skipað undir.

Eini handilskvotaskipan. Men hvussu stórt problemið er ella verður, tað vita fiskimenn og tæy sum hava við sjógvin at gera nógv best. Viðgangið tó, at tað er móguligt at handilskvotaskipanin kanska ikki hevði virkað eftir ætlan í Føroyum. Ella roynið at ivast í um finansieringsmarknaðurin og söluskipanin eru før fyrri at vera grundarlag undir frítt umsetilgum kvotum. Ti um bankamonopolið, sum sjálvst hevur pengar í klemmu í fiskivinnuni, ikki velur at figga kvotakeipið hjá best riknu forutum, men heldur at bjarga teimum skipunum, sum stórst tapsvandi er av, so virkar skipanin ikki. Ella um tann avgerandi og stórsti fiskakeyparin ikki í nóg stóran mun betali fyrri fiskin eftir góðsku, so virkar skipanin heldur ikki eftir ætlan. Ella um regionalar og aðrar avleiðingar kunnu bliva ov stórar til at skipanin kann fungera. Ella um flotastøddin og stovnsamansetingin eru skikkað til skipanina.

Tað er móguligt at ein handilskvotaskipan ikki hevði fungerað væl í Føroyum. Tað er móguligt at avleiðingarnar høvdu verið ómikil dramatiskar. Ti grundarlagið undir henni: figgingin av kvotakeypum, prismunirnar á fiski, støddin á stovni og grunnum og standurin í flotanum – høvdu gjørt at vit móguliga fingi eina illa fungerandi handilskvotaskipan.

Hinvegin má ein og hvør góðtaka at tað kann ikki vera loyvt einum so effektivt flota at fiska uttan avmarkingar í veiðunøgð. Ein mest loyva veida má vera. Flestu føroyingar skilja at halda vit fram við einum fiskaríi uttan greiðar avmarkingar í veiðunøgð, so fara vit at gera óbótaligan skaða sum frá líður. Ikki tí at nakar vil tað so, men av ósketni.

Ein skipan við óavmarkaðari veiðunøgð og strongum tekniskum reguleringum er tað sum vit hava roynt. Tað skuldi í sjálvum sær talað sitt greiða mál móti at vil halda fram. Men nú krevja bæði reidarafeløg og manningarfeløg at hildið verður fram somu kós, tó við strangari tekniskum re-

guleringum.

Teknisksar reguleringar sum trolfri øki, meskaviddir, legudagar og aðrar slíkar avmarkingar á veiðiorðuna eru fyrri at verja fiskastovnar. Tað eru tær vælegnaðar til og mugu varðveitast. Men sannleikin er at tær eru tungar fyrri flotan at bera. Við slíkum avmarkingum verður tað dýrari fyrri skipini at veida fiskin. Jú stórri meskavidd, jú fleiri fiskarík øki stongd verða fyrri troling, tess drúgvari og dýrari verður hjá trolarunum at fáa uppi. Tess stórri útreiðslurnar í mun til inntøkurnar Ja, í veruleikanum biður hetta fiskivinnusamtak um at tað verður regulerað soleiðis at útreiðslurnar verða hækkadar so nógv og umstøðurnar annars verða gjørdar so truplar at fiska, at teir ikki fara at orka at fiska meira enn eitt MLV vildi loyvt. Altsó einki MLV, men so torførar fiski-umstøður at flotin alíkvæl ikki orkar at fiska meira enn MLV vildi veidd.

Tað vil so siga, at fiskivinnusamtakið jattar at hækka um útreiðslurnar at fiska. Men tað sum kostnaðurin verður, skal heldur fara upp í oljuroyk enn koma til haldar. Heldur enn at betala fyrri kvoturnar, vilja teir hækka um aðrar rakstrarútreiðslur.

Tað finnst eingin skipan sum loysir allar trupulleikar eins væl. Tað er reguleringar hava sínar vansar, og teir má man vera klárur yvir, hóast kjakið blívur í so heitt.

Ein annaðleiðis Ráfiskagrunnur

Í mínum hugaheini ber til at siga:

- * Fiskiføringarnir hava so mikið frægt skil á stovnunum av fiski undir Føroyum, at man kann yvirláta til teir at seta eitt MLV, sum kann justerast tá tørvur er á tí.
- * Atfinningarnar móti handilskvotaskipanini um útblaking og ólag á marknaðinum eru grundarlag nokk til at hon ikki verður sett í verk.
- * At vit góðtaka at fiskiorkan má avmarkast og í framtíðini ikki sleppa at vaxa sum krabbavøxtur, tí hvør stertur skal fáast upp úr sjónum á biligasta og besta hátt.

Eg veit væl at orðið Ráfiskagrunnur av góðum grundum hevur sama klang sum orðini yvirfigging, einkapitalur, ovurfiskari og bedragari. Ti hevði Fiskiveiðingrunnur ljóða meira neutralt.

Tann búskaparlíga skilagóði tankin um at fáa vinn-

una at akkumulera kapital, sum kan. investera í onnur vinnulig endamá, kann eins væl gjøgnumførast við einari skipan sum líkast Ráfiskagrunninum. Um lagt verður eitt avgjald á fisk, alt eftir slag og stødd, so fær man akkurát líka væl upparbeitt eitt yvirskot í vinnuni, sum við eini handilskvotaskipan. Utan at skula líta á kvotafiggingarmarknað ella fiskakeyparmoral. Utan eina djungulól, sum man onki serligt tamarhald hevur á, eftir at hon er sett í verk.

Hetta hevði líkast Ráfiskagrunninum upp á tann mätan, at eitt avgjald varð latið fyrri nokur fiskasløg, meðan onnur kanska fingi stuðning. Men tað hevði verið ólíkt Ráfiskagrunninum í tí at onki rann inn í grunnin frá tí almenna. Flest øll fiskasløg skuldu góldið eitt avgjald, men sami grunnur kundi saktans við stuðningi figgað fiskari eftir nýggjum fiskasløgum, ella útjavna prisir tá onkur kinkur var á. Grunnurin hevði kunna bólgnað alt eftir hvussu stór avgjeldini vóru, og tann akkumuleraði kapitalurin kundi antin verið latin vinnuni ella farið í Landskassan.

Eg vænti at tradisjónirnar hjá okkum her norðanfyrri gera at ein slík skipan hevði hóskað betur enn eitt liberalistisk marknaðarskipan. Og helst eru traumatisku minnini frá Ráfiskagrunnatiðni so mikið kámd, at tað ber til at tosa um grunnar og avgjald uttan at nakar fær liti fyrri hettat.

Hetta hevði nokk heldur

ikki virkað meira enn næstbest. Men hvat ger?

Báðir partar í málinum høvdu fingið nakað og høvdu latið nakað. Vit høvdu havt MLV, tekniskar reguleringar og avgjald á veiðuna.

Fyrirminir eru fleiri. Fyrst og fremst at semja kanska fekt um eina sovordna skipan. Og tað er tað sum vit hava brúkt fyrri nú. Í øðrum lagi høvdu vit fingið akkumulerað kapital í vinnuni og avmarkað veiðiorðuna frá rætta endanum. Í triðja lagi høvdu vit fingið betur tamarhald á stovuni enn við eini handilskvotaskipan – bæði hvat viðvíkur regionalum avleiðingum, stovnsrøkt og øðrum kollapsum, sum saktans kundu hugast undir eini handilskvotaskipan og undir frium fiskari.

Handilskvotur hava sín fyrirum

Sum sagt hevði hetta heldur ikki verið meira enn næstbest. Ti hvør skal áseta avgjaldið? Hvussu skal man fáa semju um hvussu nógv skal fara í Landskassan og hvussu nógv skal latast aftur til vinnuna? Og eftir hvørjum reglum skuldi tað verið latið?

Ti við eini skipan sum hesari er tað eins og við berum tekniskum reguleringum, at tað eru politiskar smálutaavgerðir, sum koma at avgera hvussu skipanin fer at virka. Her hevur handilskvotaskipanin tann fyrirum, at vinnan verður lögð útum tað politisku skipanina, og regulerar í veruleikanum seg

